

مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی

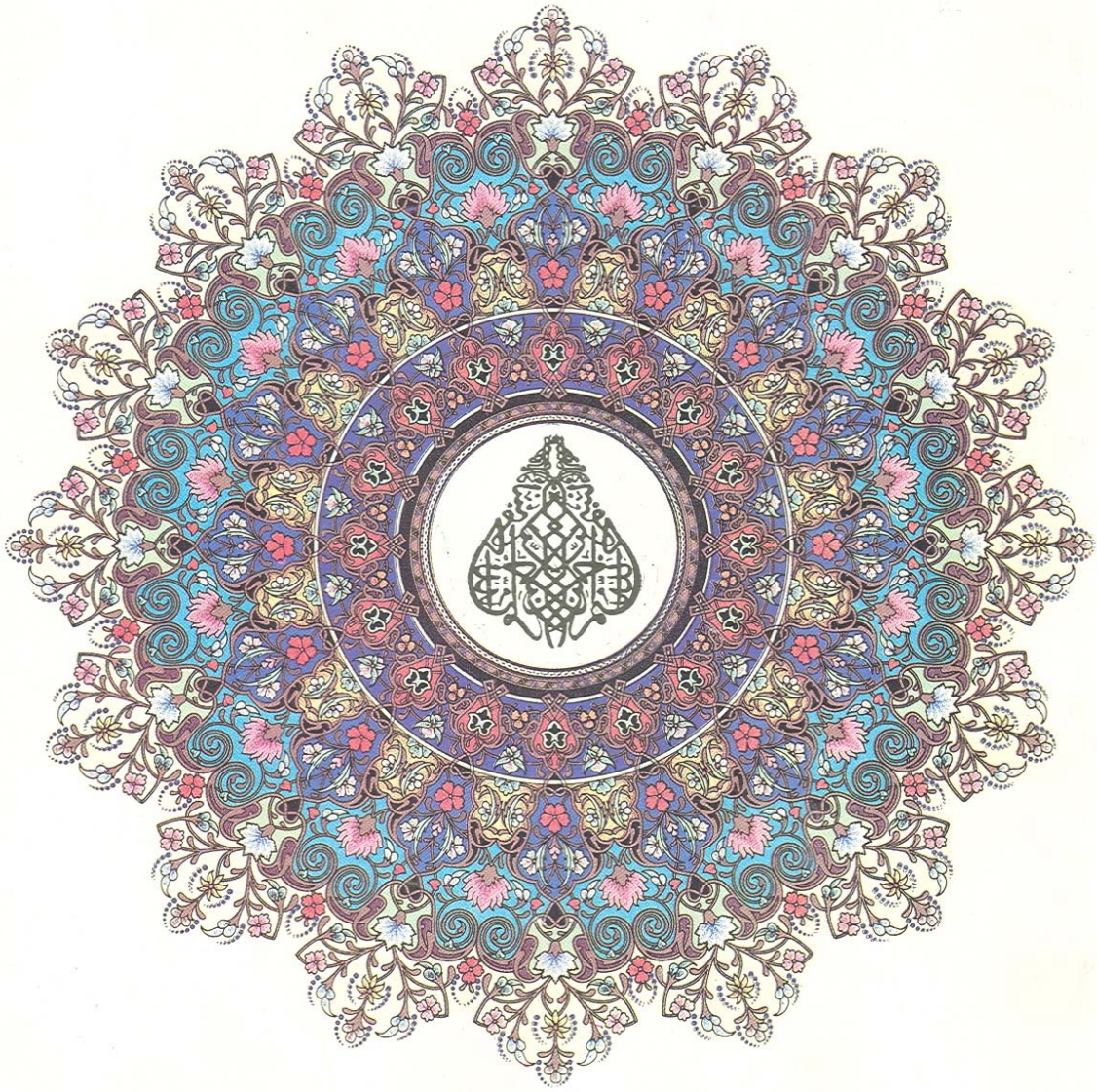
نگاهی به ارتباطات تجاری ایران با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس (PGCC)

تهیه شده در:

معاونت اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

دی ۱۳۹۴

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	مقدمه
۳	ساختار اقتصادی کشورهای PGCC
۵	وضعیت روابط تجاری ایران با PGCC
۹	فرصت ها و هشدارها

مقدمه

در دنیای به هم وابسته کنونی، هر کشوری تا حد امکان باید سعی در گسترش ارتباطات و مبادلات جهانی داشته باشد تا هم دامنه نفوذ و تاثیرگذاری خود را در صحنه بین‌المللی افزایش دهد و هم سطح درآمد و رفاه مردم خویش را بالا ببرد. خوشبختانه دولت تدبیر و امید و به‌ویژه شخص رییس جمهور و وزیر امور خارجه، رویکردی تعاملی و مبتنی بر گفتگو و تفاهم در پیش گرفتند تا روابط ایران با دنیای خارج هر چه بیشتر تقویت شود.

سال ۲۰۱۶ قرار بود سال گشایش اقتصادی و تجاری برای ایران باشد که متأسفانه با تشدید تنش و قطع و کاهش روابط سیاسی و تجاری ایران با برخی همسایگان جنوبی شروع شد. با گسترش روابط ایران با دنیای خارج پس از لغو تحریم‌ها، شرکت‌های خارجی احتمالاً از مکان‌هایی مثل دبی به عنوان پایگاه‌هایی برای حضور در ایران استفاده می‌کنند. اما اگر روابط دو کشور خوب نباشد شرایط پیچیده خواهد شد. آمریکا به این زودی‌ها تحریم‌های خود را علیه ایران لغو نخواهد کرد و وخامت روابط ایران با عربستان که متحد آمریکا است احتمال دارد لغو تحریم‌های آمریکا را بیشتر به تاخیر اندازد. قیمت نفت به پایین‌ترین حد خود در ۱۲ سال گذشته رسیده است و حتی پیش‌بینی می‌شود به ۲۰ دلار هم برسد. البته که در بازی شطرنج بین ایران و عربستان، وضعیت ایران بهتر است اما اتحاد و همکاری بین ایران و عربستان می‌توانست به بالا رفتن قیمت نفت کمک کند اما چنین دشمنی و آسیب‌زدن به منافع همدیگر در چنین زمانی، بعید است اوضاع را بهتر کند و احتمال پایین آمدن بیشتر قیمت هم وجود دارد.

در این گزارش تحلیلی، به بررسی مبادلات تجاری و همکاری‌های ایران با شش کشور عضو شورای همکاری خلیج فارس پرداخته و پیشنهاداتی در این زمینه ارائه می‌شود. همچنین در انتها به برخی فرصت‌ها و تهدیدهای پیش رو اشاره می‌شود.

ساختار اقتصادی کشورهای PGCC

تاریخ روابط ایران با شش کشور شورای همکاری خلیج فارس (PGCC) نشان می‌دهد، دولت‌های سه کشور عربستان، بحرین و امارات (عمدتاً امیرنشین ابوظبی نه دبی) بیشترین اصطکاک و اختلاف نظر را با ایران داشته و سه کشور عمان و کویت و قطر تمایل به حفظ روابط دوستانه‌تری با ایران دارند. برخورد مردمان این کشورها با ایران نیز با توجه به تعداد شیعیانی که دارند متفاوت است به طوری که شیعیان ساکن در کشورهای عمان، شرق عربستان، کویت و بحرین به ترتیب بیشترین عشق و علاقه را به ایران دارند. نتیجه اینکه ایران باید سعی کند تا حد ممکن به تقویت روابط تجاری با عمان و کویت بپردازد و حساب ریاض، ابوظبی و منامه را از بقیه آنها جدا سازد.

با توجه به ساختار نفتی حاکم بر اقتصاد ایران و کشورهای PGCC، تنوع کالاهای قابل مبادله بین آنها چندان گسترده نیست. در نتیجه حجم تجارت دوجانبه بین آنها سهم اندکی در کل تجارت خارجی طرفین دارد. کل تجارت کشورهای PGCC با جهان در سال ۲۰۱۴ رقم ۹۸۳ میلیارد یورو بوده است که ۳۶۲ میلیارد یورو واردات و ۶۲۱ میلیارد یورو صادرات داشته‌اند. ایران در بین ۱۰ شریک اصلی وارداتی این کشورها قرار ندارد و در بین شرکای صادراتی هم در رتبه نهم است. سهم ایران در کل تجارت با PGCC بین ۳ تا ۴ درصد است (جدول ۱).

در گذشته عمده صادرات ایران به کشورهای عربی، محصولات کشاورزی و صنایع دستی بود. در سال‌های اخیر علاقه به خرید گاز طبیعی ایران و نیز برخی محصولات صنعتی و صنایع سبک مصرفی مشاهده شده است. تا سال ۲۰۰۰ حجم تجارت بین طرفین بسیار اندک و حدود یک میلیارد دلار بود اما پس از آن به شدت افزایش یافت و تا ۱۴ میلیارد دلار صادرات به ایران و ۳ میلیارد دلار واردات از ایران رسید. در نتیجه همیشه مازاد تجاری، به نفع کشورهای حاشیه خلیج فارس بوده است.

بر اساس آخرین آمارهای سازمان توسعه تجارت ایران در گزارش عملکرد تجارت خارجی کشور، میزان صادرات ایران به PGCC در هشت ماهه نخست ۱۳۹۴ برابر با ۴ میلیارد دلار بوده است که نسبت به مدت مشابه در سال ۱۳۹۳ حدود ۳۸ درصد رشد داشته است. این مقدار برابر با ۱۷ درصد از سهم کل صادرات ایران بوده است. کشور امارات با میزان ۳.۵ میلیارد دلار و سهم ۱۴ درصدی از کل صادرات، پس از چین و عراق سومین بازار صادراتی ایران است. رقم مطلق صادرات به امارات نسبت به مدت مشابه سال قبل ۴۱ درصد افزایش داشته است.

میزان واردات ایران از PGCC در هشت ماهه نخست ۱۳۹۴ برابر با ۴.۸ میلیارد دلار بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۳۷ درصد کاهش داشته است. البته آمار مقدماتی گمرک ایران درباره واردات ایران از کشور امارات نشان می‌دهد که طی این هشت ماه، امارات پس از چین در رتبه دوم با میزان ۵.۳ میلیارد دلار قرار می‌گیرد که ۱۹ درصد از کل واردات ایران را تشکیل می‌دهد و نسبت به مدت مشابه سال قبل ۳۴ درصد کاهش یافته است. لازم به ذکر است در همین مدت نیز کل واردات ایران ۲۱ درصد کاهش داشته است و از ۳۴ میلیارد دلار به ۲۷ میلیارد دلار رسیده است.

جدول ۱- کل کالاها: شرکای تجاری اصلی کشورهای عضو شورای همکاری (۲۰۱۴) میلیارد یورو

صادرات				واردات			
% جهان	ارزش	شریک		% جهان	ارزش	شریک	
۱۰۰	۶۲۱	جهان		۱۰۰	۳۶۲	جهان	
۱۵	۹۴	ژاپن	۱	۲۵	۸۹	۲۸ عضو اتحادیه اروپا	۱
۱۲	۷۳	چین	۲	۱۵	۵۵	چین	۲
۱۱	۶۸	کره جنوبی	۳	۱۱	۴۰	هند	۳
۱۰	۶۳	هند	۴	۱۱	۴۰	امریکا	۴
۷	۴۳	۲۸ عضو اتحادیه اروپا	۵	۵.۵	۲۰	ژاپن	۵
۷	۴۲	امریکا	۶	۴.۵	۱۶	کره جنوبی	۶
۵	۲۹	سنگاپور	۷	۲	۷	ترکیه	۷
۴	۲۳	تایوان	۸	۲	۷	سنگاپور	۸
۳.۵	۲۲	ایران	۹	۱.۸	۶	سوئیس	۹
۳	۱۸	تایلند	۱۰	۱.۸	۶	تایلند	۱۰

در سال‌های گذشته به دلیل تنش بین ایران آمریکا و سرانجام وضع تحریم‌های جهانی، واردات مستقیم نیازهای کشور از قبیل خودرو، تجهیزات حمل و نقل، ماشین‌آلات، وسایل برقی و الکترونیکی بسیار دشوار شده بود. در نتیجه تجارت خارجی ایران، وابسته به همسایگان جنوبی خود به‌ویژه امارات گردید. ایران بیشترین ارتباطات تجاری را با امارات (امیرنشین دبی) و سپس عمان دارد. مهمترین نفع‌برنده از تجارت با ایران، بندر دبی است که هاب اصلی صادرات مجدد به ایران محسوب می‌شود. داده‌های رسمی منتشر شده از سوی اداره ملی آمار در امارات متحده عربی نشان می‌دهد میزان صادرات و صادرات مجدد از امارات به ایران در سال ۲۰۱۴ به ۱۱.۴ میلیارد دلار رسید در حالی که کل مبادلات تجاری بین دو کشور را ۱۳.۶ میلیارد دلار اعلام شد (جدول ۲).

جدول ۲- تجارت خارجی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس با ایران (۲۰۱۴) میلیون دلار

کشور	صادرات و صادرات مجدد	واردات
امارات متحده عربی	۱۱,۳۸۵	۱,۲۱۸
عمان	۳۲۲	۵۵۹
عربستان سعودی	۸۲	۱۲۷
کویت	۶۹	۱۹۰
قطر	۳۸	۸۵
بحرین	۱۰	۸

آمار تجارت خارجی ایران با شش کشور عربی که روابط خود را قطع یا کاهش دادند در جداول ۳ و ۴ آورده شده است. کاملاً مشخص است که امارات با فاصله‌ای بسیار زیاد از سایر کشورها، بالاترین سهم را در تجارت با ایران به خود اختصاص داده است.

جدول ۳- تجارت ایران با ۶ کشور عربی در ۸ ماهه اول ۹۴ (دلار)

کشور	صادرات	واردات
امارات	۳,۴۰۸,۷۰۹,۳۸۴	۶,۷۸۲,۴۲۶,۴۵۸
عربستان	۱۳۲,۲۲۹,۶۱۱	۴۰,۲۴۹,۴۸۹
بحرین	۶,۳۰۴,۹۳۶	۶۶,۴۴۰,۰۸۳
سودان	۳۷,۶۵۶,۷۳۰	۱۸۱,۶۳۳
جیبوتی	۱۳,۰۵۰,۳۵۶	۲۲,۰۶۶
کویت	۱۶۰,۵۴۳,۸۴۹	۲۲,۲۳۸,۹۵۰

جدول ۴- تجارت ایران با ۶ کشور عربی در سال ۹۳ (دلار)

کشور	صادرات	واردات
امارات	۴,۰۶۳,۵۵۶,۲۳۲	۱۲,۲۴۳,۵۰۲,۰۲۴
عربستان	۱۵۹,۰۷۲,۱۳۳	۴۶,۱۳۲,۶۴۷
بحرین	۳۲۸,۵۵۲,۲۹۱	۳۲۸,۵۵۲,۲۹۱
سودان	۲۳۵,۶۱۵	۱۲,۶۳۴
جیبوتی	۹,۲۴۸,۳۴۴	۴,۷۷۴
کویت	۱۹۴,۹۹۳,۸۸۶	۶۲,۴۹۳,۲۸۹

وضعیت روابط تجاری ایران با PGCC

عربستان و ایران دو کشور بزرگ منطقه خاورمیانه هستند که از دیرباز خود را رقیب می‌دانند و هر کدام می‌خواهند نقش رهبری جهان اسلام را ایفا کنند. با توجه به اینکه تجارت خارجی ایران و عربستان، ناچیز است می‌توان گفت ملاحظات تجاری و اقتصادی نمی‌تواند هیچ نقشی در روابط دیپلماتیک دو کشور ایفا کند.

اما با توجه به وجود اختلافات بر سر جزایر سه‌گانه، شگفت‌آور است که امارات به یکی از بزرگترین شرکای تجاری ایران تبدیل شده است. البته عمده این تجارت با دبی است که رفتاری متفاوت از ابوظبی برگزیده است. سیاست خارجی امارات تحت تسلط امیرنشین نفت‌خیز ابوظبی است اما امیرنشین دبی به عنوان دومین امیرنشین ثروتمند این کشور دارای نفوذ در فدراسیون امارات است. به طور سنتی، رهبر دبی به عنوان نخست وزیر امارات و حاکم ابوظبی سمت ریاست جمهوری را دارد. ابوظبی نسبت به دبی تمایل بیشتری به همکاری با تحریم‌های امریکا علیه ایران نشان داد. دبی مهمترین مرکز

صادرات مجدد به ایران است. بسیاری از کالاها با اندکی مونتاژ یا بسته‌بندی از آنجا به ایران فرستاده می‌شود. اگر عربستان را حذف کنیم، بیش از ۹۰ درصد کل واردات ایران از کشورهای حاشیه خلیج، از امارات بوده است.

واردات ایران از ۱۴ درصد در سال ۲۰۰۰ به ۳۹ درصد در سال ۲۰۱۴ افزایش یافت. طی همین دوره، واردات ایران از چین از ۷ درصد به ۳۳ درصد افزایش یافت. از حیث صادرات تقریباً ۶۰ درصد صادرات ایران به امارات و ۲۵ درصد به عمان صورت می‌پذیرد. در مجموع می‌توان گفت بیش از ۸۰ درصد تجارت ایران با PGCC به امارات تعلق داشته است.

براساس بررسی صندوق بین‌المللی پول، ایران یک منبع مهم در ایجاد تقاضا برای املاک و مستغلات، گردشگری و خدمات مالی در امارات بوده است. اما تاثیر تحریم ایران بر بازار املاک و مستغلات امارات نامشخص بود چون از یک سو تحت تاثیر مثبت فرار سرمایه از ایران و از سوی دیگر مشکلات انجام معاملات مالی بزرگ ایرانی‌ها در امارات بواسطه تحریم‌ها قرار گرفت. همچنین به دلیل محدودیت در داده‌های در دسترس، تخمین میزان دارایی‌های ایرانیان در بخش بانکی امارات نیز دشوار است.

حدود ۸ هزار بنگاه تجاری ایران در امارات حضور دارند. حجم مبادلات تجاری ایران با امارات در سال ۲۰۱۱ (قبل از وضع تحریم‌ها) به ۲۳ میلیارد دلار رسید که در سال ۲۰۱۳ به ۱۷ میلیارد دلار کاهش یافت. عمده این تجارت با دبی است که حدود ۴۰۰ هزار نفر ایرانی در آنجا یک شبکه گسترده در کسب و کار را بوجود آوردند (شرکای خارجی مجاز به مالکیت تا ۴۹ درصد یک شرکت هستند). نتیجه اینکه در صورت قطع ارتباط با کشورهای حاشیه خلیج فارس، بیشترین زیان از ناحیه ارتباط با دبی ایجاد می‌شود.

بزرگترین مکان تمرکز آنها در منطقه تجارت آزاد جبل‌علی است که اجازه ۱۰۰ درصد مالکیت خارجی را می‌دهد. این شرکت‌ها نقش مهمی در تسهیل روابط تجاری و سرمایه‌گذاری بین دبی و ایران ایفا می‌کنند. تعداد زیادی از ایرانیان که به عنوان گردشگر از امارات دیدار می‌کنند نیز به گسترش روابط تجاری کمک کرده‌اند. در تهران و دبی، ملاحظات اقتصادی در تصمیم‌گیری احتمالی برای قطع یا کاهش روابط، وزن بالایی خواهد داشت. در واقع این حاکمان دبی خواهند بود که ملاحظات تجاری را در ماتریس ملاحظات دولت امارات نمایندگی خواهند کرد.

کشور عمان با چهار میلیون جمعیت از دیرباز روابط کاملاً حسنه‌ای با ایران داشته است و طبقه حاکمه و مردم آن احساس نزدیکی و دوستی خاصی با ایران دارند. این کشور در ژوئیه ۲۰۱۲ توانست ایران و آمریکا را به پای میز مذاکره بکشاند. و تنها عضو PGCC است که در درگیری با یمن مشارکت نکرد. حجم تجارت و سرمایه‌گذاری ایران با عمان نیز در سال‌های تحریم اقتصادی به شدت افزایش یافت. عمان در سال ۲۰۱۴ یک قرارداد با ایران به مبلغ ۱ میلیارد دلار جهت ساخت خط لوله گاز طبیعی از ایران به عمان و سپس به هند امضا کرد. همچنین یک قرارداد ۲۵ ساله با مبلغی حدود ۶۰ میلیارد دلاری با ایران امضا کرد تا گاز ایران را خریداری کند. دو کشور همچنین به دنبال لغو ویزا هستند. سفیر ایران در عمان می‌گوید تجارت دو کشور به ۱ میلیارد رسیده است و سرمایه‌گذاری ایرانیان به ۴ میلیارد دلار در این کشور رسیده است.

تولید ناخالص داخلی عمان در سال ۲۰۱۴ رقم ۸۲ میلیارد دلار بوده است که درآمد سرانه بیش از ۲۰ هزار دلاری دارد. عمان روابط خوب منطقه ای و بین المللی دارد و کشوری باثبات بوده و می تواند مورد اعتماد ایران باشد. رتبه محیط کسب و کار آن در سال ۲۰۱۶ عدد ۷۰ بوده است.

براساس آمارهای انکتاد، شرکای اصلی تجاری برای صادرات عبارتند از: چین (۳۱ درصد)، ژاپن (۱۲ درصد)، امارات (۱۰ درصد)، کره جنوبی (۱۰ درصد) و تایوان (۵ درصد).

از حیث واردات شرکای اصلی عمان عبارتند از: امارات (۲۵ درصد)، ژاپن (۱۰ درصد)، هند (۸ درصد)، چین (۶ درصد) و امریکا (۶ درصد). اقلام مهم صادراتی عبارتند از: نفت و فرآورده های نفتی (۵۶ درصد)، گاز طبیعی و مشتقات آن (۱۵ درصد)، مواد شیمیایی (۵ درصد)، فلزات (۳ درصد) و کود شیمیایی (۳ درصد). اقلام مهم وارداتی نیز عبارتند از: وسائط نقلیه (۱۳ درصد)، نفت و فرآورده ها (۱۱ درصد)، آهن و فولاد (۸ درصد)، ماشین آلات و قطعات (۶ درصد) و فلزات (۴ درصد).

قطر نیز که دارای میادین مشترک گازی با ایران است خواهان حفظ روابط باثبات و دوستانه با ایران است. کویت نیز در حال بررسی گزینه ها برای واردات گاز طبیعی ایران از طریق عراق است.

صندوق بین المللی پول در گزارشی در سال ۲۰۱۳ برآورد کرد که ۳۰ درصد کاهش در صادرات امارات به ایران در نتیجه وضع تحریمها باعث ۰.۳ درصد کاهش در تولید ناخالص داخلی امارات خواهد شد. انتظار می رود با برداشته شدن تحریمها و افزایش تجارت هر دو کشور منتفع شوند که بیشترین نفع نصیب دبی خواهد شد.

در سال ۲۰۱۴ کل صادرات امارات به ایران ۱۱.۵ میلیارد دلار بود که ۹۵ درصد آن به شکل صادرات مجدد بود (و ۳۵ درصد ارزش کل صادرات مجدد امارات را تشکیل می داد) و وارداتش از ایران نیز تنها ۱.۲ میلیارد دلار بوده است. امارات بزرگترین شریک تجاری غیرنفتی ایران بود. در عین حال که احتمال افزایش صادرات از امارات به ایران می رود احتمال جابجایی تجارت ایران به سمت اروپا و در نتیجه کاهش صادرات مجدد امارات به ایران هم وجود دارد.

جدول ۵- نسبت های مهم در صادرات امارات به ایران

۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷	
۲.۹	۳.۲	۳.۲	۴.۱	۳.۳	۳.۰	۲.۱	۲.۶	صادرات به ایران به نسبت GDP امارات
۱۱.۲	۱۱.۸	۱۱.۴	۱۶.۱	۱۲.۷	۱۳.۱	۱۰.۹	۱۴.۸	صادرات به ایران به نسبت کل صادرات امارات

سرمایه گذاران اماراتی تمایل زیادی به سرمایه گذاری در ایران دارند. با رفع تحریمها انتظار می رود بخش های املاک و مستغلات، خدمات حمل و نقل دریایی و بندری و بانکداری و امور مالی امارات فرصت هایی در ایران بیابند. همچنین اماراتی ها علاقه دارند وارد بورس سهام تهران شوند. با توجه به حضور ۴۰ بخش صنعتی در بورس ایران و پرتفوی صنعتی

متنوع، و همچنین پیوندهای جغرافیایی گسترده ایران با بازار بزرگ ۳۵۰ میلیون نفری در مرزهای شمالی و شرقی خود (آسیای میانه، افغانستان و قفقاز)، مزیت‌هایی است که کمتر کشوری می‌تواند از آن چشم‌پوشی کند.

در سال ۲۰۱۰ ایرانیان چهارمین خریدار بزرگ خارجی املاک در دبی پس از هند، انگلستان و پاکستان بودند که برآورد می‌شد ۱۲ درصد (۲.۵ میلیارد دلار) سهم خرید را در اختیار داشتند اما در سال ۲۰۱۵ به سه درصد کاهش یافته است. امکان افزایش دوباره سرمایه‌گذاری ایرانیان در بازار مستغلات دویی وجود دارد.

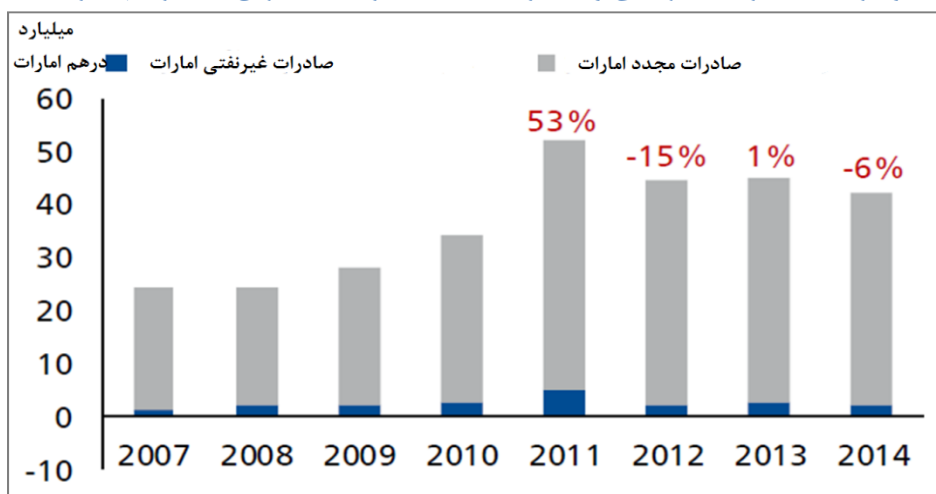
نمایندگان شرکت‌های حمل بار دریایی نیز بررسی می‌کنند که آیا امکان حمل سریع‌تر و ارزان‌تر کالاهای بین چین و اروپا از طریق بنادر و خطوط راه آهن ایران وجود دارد یا خیر.

کاهش قیمت نفت اقتصاد کشورهای PGCC را دچار مشکلات متعددی کرده است. به نحوی که تجارت، گردشگری و سرمایه‌گذاری از کشورهای منطقه و روسیه به شدت کاهش یافته است. اما دبی تلاش می‌کند تا با جذب گردشگر از شبه قاره هند، چین و اروپا بواسطه کاهش قیمت سوخت هواپیما اقدام کند.

یکی دیگر از بخش‌های امارات که انتظار رونق گرفتن پس از تحریم داشت شرکت خطوط هوایی امارات بود. خطوط هوایی امارات با بیشترین مقاصد پروازهای به اکثر کشورهای جهان، به بازار رو به رشد ایران چشم دوخته بود. این شرکت هواپیمایی که روزانه چهار پرواز به تهران دارد برنامه‌ریزی کرده بود تا به زودی پنج پرواز در هفته هم به مشهد داشته باشد.

تاثیر تحریم‌های ایران بر اقتصاد امارات طی چند سال گذشته را می‌توان در نمودار زیر ملاحظه کرد. در سال ۲۰۱۱ با وجود وضع تحریم‌های سازمان ملل، صادرات امارات به ایران با یک جهش به میزان ۵۳ درصد رشد کرد. اما تحریم‌های امریکا و اتحادیه اروپا از ۲۰۱۲ به بعد، باعث کاهش صادرات ۱۵ درصدی در ۲۰۱۲ و ۶ درصدی در ۲۰۱۴ شد در حالی که در سال ۲۰۱۳ ثابت بود.

نمودار ۱- صادرات غیرنفتی و صادرات مجدد امارات به ایران (به درهم امارات)

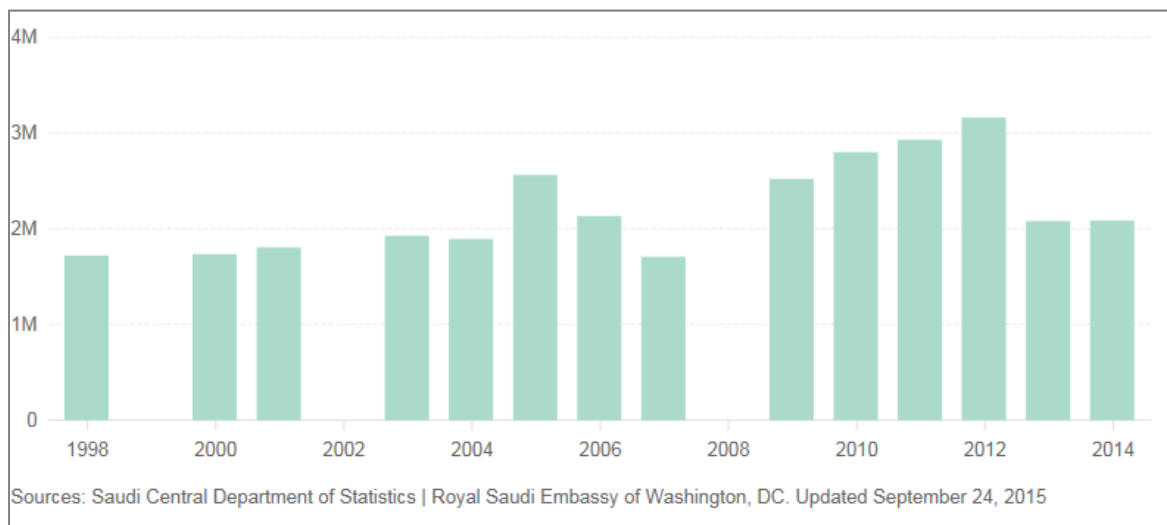

منبع: اداره آمار ملی امارات

گردشگری به ویژه گردشگری مذهبی، پس از نفت دومین منبع کسب درآمد ارزی برای عربستان است و ۳ درصد تولید ناخالص داخلی آن را تشکیل می‌دهد. تعداد حجاج خارجی حج تمتع در سال ۲۰۱۳ به سه میلیون نفر افزایش یافت. اما به دلیل ازدحام شدید و مشکلات مدیریتی، تعداد آنها با سهمیه بندی به دو میلیون نفر کاهش یافته است. در مجموع حدود ۱۷ میلیون نفر سالانه از عربستان بازدید می‌کنند که این کشور برنامه دارد تا سال ۲۰۲۵ این تعداد را به ۳۵ میلیون نفر برساند.

«هر سال سه میلیون زائر عازم حج تمتع می‌شوند که از این تعداد یک میلیون نفر از مردم عربستان هستند و بنابراین کل ورودی گردشگران مذهبی تمتع، دو میلیون نفر است.»

نمودار ۲- تعداد زائران خارجی در حج تمتع به عربستان

براساس آمار، هر ساله به‌طور میانگین ۸۵۰ هزار زائر ایرانی برای حج عمره به عربستان اعزام می‌شدند. شمار زائران ایرانی حج تمتع نیز هر سال به ۷۵ هزار نفر می‌رسید. حجاج تمتع کشور ما در هر سال ۲۰۰ میلیون دلار هزینه می‌کردند. این رقم برای حج عمره ایرانیان به ۸۰۰ میلیون دلار می‌رسید. بر این اساس ۱ میلیارد دلار، کل درآمدی است که گردشگران مذهبی ایران به اقتصاد عربستان سعودی تزریق می‌کردند.

فرصت‌ها و هشدارها

ایران در مقایسه با کشورهای PGCC که تا ۵۰ درصد اقتصادشان وابسته به نفت است وابستگی کمتر بین ۱۰ تا ۲۰ درصدی به نفت دارد. چهار عامل، پایان یافتن تحریم‌ها، آزاد شدن دارایی‌های خارجی بلوکه شده ایران، ورود سرمایه‌گذاری خارجی، و افزایش تولید نفت می‌تواند اقتصاد ایران را با سرعت به پیش ببرند. همچنین پیش‌بینی می‌شود حجم تجارت خارجی ایران از حدود ۸۰ میلیارد دلار در سالهای اخیر به ۲۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ افزایش یابد.

یک نقطه مثبت حادثه قطع و کاهش ارتباط کشورهای PGCC با ایران در اینست که گرایش ایران به ارتباط تجاری مستقیم و بی‌واسطه با سایر کشورهای جهان افزایش خواهد یافت. در این صورت انتظار می‌رود توجه ایران به سایر بازارها و

نیز تجهیز زیرساخت‌های صادراتی و وارداتی کشور معطوف شود. موقعیت مکانی و امکانات بندری و ارتباطات تجاری و مالی دبی، مزیت بالایی به این شهر داده است. با توجه به لغو تحریم‌های غرب، وابستگی ایران به امارات می‌تواند در میان مدت و بلندمدت کاهش یابد. اما یافتن جایگزین و رقیب در کوتاه مدت دشوار است و هزینه معاملاتی تجارت خارجی ایران را افزایش خواهد داد.

دبی خیلی زود توانست در مسیر «اقتصاد بدون نفت» حرکت کند. اما موفقیت این امیرنشین شاید قابل تقلید و تکرار توسط سایرین نباشد. چون تنها فضا برای یک هاب تجاری در منطقه خلیج وجود دارد و دبی در موقعیت کاملاً بهتر و جلوتری نسبت به دوحه و ابوظبی قرار دارد.

ایران باید هر چه سریع‌تر محیط و بستر مناسب و سیاست‌های باثبات برای فعالیت بازرگانان و فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران در سواحل جنوبی کشور فراهم سازد و از ایرانیان مقیم در کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس دعوت به حضور در این مناطق کند. ایران برای خلق مزیت مشابه دبی باید همانند کشورهای قبیل چین از سرمایه باارزش شبکه ارتباطی گسترده ایرانیان خارج از کشور و آشنایی که با تامین‌کنندگان کالاها و بازارهای صادراتی دارند به خوبی استفاده نماید.

کشور عمان در حال توسعه زیربنای خود از جمله ساخت بندر الدقم در سواحل دریای عرب است که ۴۵۰ کیلومتر با مسقط فاصله دارد. عمان برنامه‌ریزی کرده است تا در عرض یک دهه، این شهر را به بندری گسترده و یک هاب تجاری بین‌المللی تبدیل کند. انتظار می‌رود بندر الدقم بندر دبی را به چالش بکشد. همکاری نزدیک ایران با عمان در این زمینه می‌تواند ارتباط بلندمدتی را بین این دو کشور دوست قدیمی رقم بزند.

ارتباط داشتن ایران با مردم سایر کشورها، پیام انقلاب را به آنها رساندن و دلنگران وضعیت آنها بودن باید به نحوی صورت گیرد که با اصول و قوانین و میثاق‌های جهانی در تعارض نباشد و از اهرم‌های دیپلماسی و حقوق بشر و گفتمان جهانی استفاده کنیم تا بهانه به دست بدخواهان برای تبلیغ سوء علیه ایران در صحنه جهانی و برهم خوردن مبادلات تجاری و اقتصادی نشود.

نمی‌شود انکار کرد که عربستان با اتکا به پول نفت خود و عضویت و حق رای‌ای که در سازمان‌ها و نهادهای گوناگون بین‌المللی دارد از این ابزارها برای مقابله با ایران استفاده کند. همچنان که شاهد بودیم چند کشور فقیر و کوچک در قطع ارتباط با ایران خیلی سریع با عربستان همراهی کردند. یکی از سازمان‌های مالی اسلامی، بانک توسعه اسلامی است که مقر آن در جدّه است. با اینکه ایران پس از عربستان (۲۶ درصد) و لیبی (۱۱ درصد) سومین سهامدار بانک توسعه اسلامی با ۹ درصد سهام است، اما با وجود سهم نسبتاً بالا، در سالهای گذشته از منابع این بانک استفاده ناچیزی برای پروژه‌های عمرانی کشور شده است. نخستین گام، حضور فعال در این نهادهای جهانی است تا بیشترین منافع از آنها نصیب کشورمان گردد.

ادغام دوباره ایران در اقتصاد جهانی می‌تواند نویدبخش ایجاد مشاغل و کسب و کارهای جدید و توسعه اقتصادی ایران باشد. اما ریسک‌های سیاسی خصوصاً با توجه به حضور بازیگران جدید در منطقه از قبیل ورود روسیه در حمایت از حکومت سوریه همچنان باقی هستند. برداشتن تحریم‌ها به این معناست که سرمایه‌گذاران خارجی از جمله سرمایه‌گذاران کشورهای

PGCC و به ویژه امارات، به دنبال فرصتهایی برای حضور در پروژهها در ایران خواهند بود. اما زیر خاکستر بودن اختلافات سیاسی بین این کشورها و دامن زدن و تحریک آنها، ریسک برهم خوردن این روابط را به همراه دارد که می تواند مانع ارتباط و حضور فعالان بخش خصوصی این کشورها با ایران شود.